

พระพุทธศาสนา และการนับถือพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

**พระพุทธศาสนา
และการนับถือพระพุทธศาสนา**

พิมพ์ในเทศกาลเข้าพรรษา

พุทธศักราช ๒๕๓๒

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

**พระพุทธศาสนา
และการนับถือพระพุทธศาสนา**

ถ้าจะตั้งปัญหาว่า พระพุทธศาสนาคืออะไร ซึ่งเป็นคำถามรวมทั้งหมด ย่อมตอบให้หมดสิ้นได้ยาก นอกจากจะตอบอย่างว่า “คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ได้เคยมีคำถามเช่นนี้มาแล้วในครั้งพุทธกาล และท่านได้เคยตอบกันมาแล้ว เป็นคำตอบที่ถูกเหมาะที่สุด ซึ่งมักเป็นคำตอบสั้น ๆ แต่กินความรวบยอด แต่ก็ได้ในทางหรือนัยหนึ่ง ๆ การที่จะตอบให้ถูกเหมาะได้อย่างรวบรัดที่สุด ก็จำเป็นต้องศึกษาให้ความรู้พระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง ถึงอย่างนั้นก็ยังมีปัญหาอีกว่า อย่างไรจึงจะเรียกว่ามีความรู้ทั่วถึง อ่านศึกษาจบพระไตรปิฎกอย่างนั้นหรือ ถ้ารับรองอย่างนั้น ก็ยังจะมีคำค้านได้อีกว่า นั่นเป็นเพียงความรู้ตำราเท่านั้น เหมือนอย่างความรู้ตำรายาสมุนไพร แต่ไม่รู้จักต้นไม้ที่เป็นตัวยาลูกต้นเดียว ซึ่งก็เป็นความจริง อ่านศึกษาจบพระไตรปิฎก

อย่างเดียวเป็นความรู้ขั้นปริยัติ คือ ชั้นเล่าเรียนท่องบ่นจดจำ
ถ้ายังมิได้ปฏิบัติก็ยังไม่มีความรู้ในปฏิบัติ แม้ปฏิบัติไปยังไม่
ได้ผลที่เป็นความรู้แจ้งแทงทะลุตลอด ก็ยังไม่รู้ในปฏิเวธ
ที่แปลว่า ความแทงตลอด หมายถึงปัญญาที่รู้แจ้งแทงตลอด
ถึงดังนั้น ก็ยังมีปัญญาดังกล่าวนี้อีกหลายระดับ

ฉะนั้น **ความรู้พระพุทธศาสนาทั่วถึง** จะมีได้ต่อเมื่อ
ได้ปฏิบัติจนได้ปัญญาที่เป็นตัวปฏิเวธขั้นสูงสุดแล้วเท่านั้น
เมื่อได้ปัญญาถึงขั้นนี้ จึงจะตอบปัญหาข้างต้นได้อย่างถูกต้อง
รวบรัด และแม้เช่นนั้น ก็ตอบได้ทางหนึ่งหรือนัยหนึ่ง ๆ
ดังกล่าว เพราะตามตัวอย่างคำตอบที่ท่านได้ตอบกันมาแล้ว
แต่ละท่านก็ตอบไปแต่ละนัย ซึ่งต่างก็ถูกต้องตรงจุดหมาย
เดียวกันด้วยกัน ส่วนผู้ที่ยังมีความรู้ไม่ทั่วถึงตามความหมาย
ที่สมบูรณ์นั้น ถ้าแม้ได้สนใจศึกษาให้มีความรู้ในแบบแผน
คือ พระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก จนถึงพอจับทางของ
พระพุทธศาสนาได้ อันพอตอบให้ถูกแบบ ก็พอใช้ได้

พระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่เก่าก่อนได้ถือกันเคร่งครัดที่
จะพูดจะแสดงให้ถูกแบบแผน เพราะเกรงว่าจะเป็นการ
กล่าวต่อพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่ากล่าวตู่ นี่คือเช่นที่กล่าวว่า
พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างนั้นอย่างนั้นโดยที่พระพุทธองค์มิได้
ตรัสไว้อย่างที่อ้างนั้นเลย ดังนี้เรียกว่ากล่าวตู่ ฉะนั้น เทศน์
ของพระจึงมีการยกพระบาลีขึ้นเป็นแม่บท แล้วอธิบายไป

ตามแนวความของธรรมในพระบาลี ทั้งเมื่อจะว่าอะไรให้เป็น
หลักฐานจริงจังก็ยังไม่อ้างพระพุทธรวณะอื่น ๆ มาอีก กล่าว
ได้ว่าเป็นธรรมเนียมนิยมในฝ่ายเถรวาท จึงได้รักษา
พระพุทธรูปศาสนาสายเดิมไว้ได้เรื่อยมา นี่จะว่าเป็นเหตุหนึ่ง
ที่ทำให้พูดกันว่าพหุเทสน์ไม่รู้เรื่อง แต่พระกัณโฑเทสน์ คนก็ยังฟัง
ทั้งพระพุทธรูปศาสนาสายเดิมก็ยังดำรงอยู่ต่อไปไม่แปรผันเป็น
อย่างอื่น

มีผู้ที่สนใจศึกษาพระพุทธรูปศาสนาหลายคนกล่าวว่า
พระพุทธรูปศาสนาไม่ใช่เป็น Religion ที่แปลกันว่าศาสนา แต่
เป็น Philosophy ซึ่งไทยเราแปลว่า ปรัชญา เพราะเมื่อเทียบกับ
ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดูที่เราได้เห็นในอินเดียแล้วต่างกัน
ศาสนานั้นเต็มไปด้วยพิธีบูชาต่าง ๆ (Ritual) อันที่จริงคำว่า
“Religion” ดำรัสศัพท์ให้คำแปลได้ถึงมูลศัพท์ว่า ผูกพันไว้
ด้วยกัน หมายถึงกับท้าวในความเชื่อถือ จึงใช้แสดงถึงความ
เชื่อถือในอำนาจของท้าวที่เหนือมนุษย์ ตลอดถึงอำนาจ
ทั้งหลายที่ฟังเชื่อถือและบูชา ในฐานะเป็นผู้สร้างผู้ปกครอง
จักรวาล ทั้งหมายถึงความแสดงความเชื่อนี้ออกไปเป็น
การกระทำและพิธีบูชา กำหนดคำ Religion เกี่ยวแก่ท้าว
ดังนี้ แต่ก็มาใช้กว้างขวางออกไปจนถึงระบบพิเศษแห่ง
ศรัทธา การบูชา และความประพฤติ เป็นต้น ที่เกี่ยวแก่
ประมวลจริยธรรมและปรัชญา ดังที่เราเรียกในคำไทยว่า

ศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ตลอดถึงศาสนาพุทธ เป็นต้น เลยเรียกว่า Religion ไปด้วยกันทั้งหมด เมื่อว่าโดยกำเนิดมาแล้ว ควรใช้เรียกศาสนาที่มีการผูกพันนับถือให้เนื่องอยู่กับเทวะเท่านั้น ซึ่งไม่ผันไปจากพิธีกรรมบูชา เพราะจะต้องบูชาเทวะ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ปกครอง ด้วยวิธีที่จะทำให้ถูกใจเทวะตามความเชื่อถือ ถ้าว่าโดยความวิวัฒนาการของภาษา ซึ่งใช้พิเศษออกไปถึงระบบพิเศษต่าง ๆ ของศรัทธาเป็นต้น ดังกล่าวในศาสนาทั้งปวง จนถึงเลยใช้คำนี้เรียกศาสนาทั้งหลาย ก็ควรใช้ไปกับเขาด้วยได้ จะใช้อย่างอื่นคนก็จะไม่เข้าใจว่าเป็นศาสนา

ในพระพุทธศาสนาเองก็ได้นำเอาคำเก่าของพราหมณ์มาใช้เป็นอันมาก เช่น อรหันต์ นิพพาน ภควา เมื่อนำมาใช้ให้คำอธิบายใหม่ตามหลักของพระพุทธศาสนาเอง นับว่าเป็นวิวัฒนาการของภาษาได้เหมือนกัน แม้เช่นนั้นก็ควรทราบว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายให้มีความผูกพันอย่างนั้น แต่แสดงสัจธรรมเพื่อให้คนได้รู้และปฏิบัติตนเองเพื่อความ เป็นไทแก่ตนเองอย่างสมบูรณ์ และในขั้นสมบูรณ์ย่อมไม่มีความผูกพันด้วยสิ่งใดทั้งสิ้น

คำว่า “ศาสนา” เป็นคำเหมาะที่สุด เราแปลว่า “คำสอน” หรือ “คำสั่งสอน” เพราะพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่บริสุทธิ์ คือ สอนให้ละความชั่ว ให้ทำความดี ให้

ชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ไม่มีที่จะสอนให้ทำชั่ว ให้
เพิกเฉยละเลยความดี ให้ทำจิตใจให้มัวหมอง แม้แต่น้อย
เพียงเท่านี้ก็เห็นได้แล้วว่า เป็นศาสนาคือคำสอนที่บริสุทธิ์

ส่วนที่ว่าเป็น “Philosophy” นั้น ตำราศัพท์ได้แสดง
ความหมายกำเนิดคำนี้ไว้ว่า รักรู้ รักฉลาด ใช้หมายถึง
การเรียน การสำเหนียกกระบวนการทั้งหลายที่ครอบคลุม
ความคิดและการกระทำ ตลอดถึงทฤษฎีหรือการสอบสวน
ค้นคว้าหลักหรือกฎซึ่งจะจัดระเบียบจักรวาลโลกเป็นต้น
ไทยเราแปลว่า ปรัชญา ซึ่งเป็นคำสันสกฤต ตรงกับคำ
บาลีว่า ปัญญา ซึ่งเป็นคำแปลเพียงครึ่งคำของ Philosophy
(Philo = รัก, sophia = ปัญญา หรือปรัชญา) ยังขาดคำว่ารัก
และเมื่อได้เติมคำที่ขาดนี้เข้าไป ซึ่งหมายถึงเพียงรักค้นคว้า
แสวงหาปัญญา ยังเป็นความรู้ที่ยังไม่จบ ทั้งยังยืนยันไม่ได้ว่า
ถูกต้อง จะเห็นได้ทันทีว่า พระพุทธศาสนามีใช่ Philosophy แน่
เพราะเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงมีพระปัญญาคุณ
สมบูรณ์แล้ว

พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยหลักธรรม สำหรับทุกคน
จะเลือกปฏิบัติได้ แต่มีใช้หมายความว่า จะปฏิบัติได้ทุกข้อโดยไม่เลือก เหมือนอย่างร้านค้าที่มีสรรพสินค้าสำหรับคนจะเลือกซื้อได้ทุกอย่างที่ต้องการ แต่มีใช้ว่าจะต้องซื้อทุกอย่างโดยไม่ต้องเลือก ใครต้องการสิ่งใดก็ซื้อสิ่งนั้นตามกำลังทรัพย์ของตน ถ้าต้องการสิ่งที่แพงกว่ากำลังทรัพย์ของตนก็ไม่อาจซื้อได้เหมือนกัน จึงต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะซื้อได้เพียงไร สรรพธรรมในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ควรที่ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะพึงปฏิบัติได้เพียงไร คือต้องรู้จักตนเองโดยฐานะภาวะเป็นต้น เมื่อตนเองเป็นคฤหัสถ์ก็ปฏิบัติธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เมื่อตนเองเป็นบรรพชิตก็ปฏิบัติธรรมสำหรับบรรพชิต จะทำเครื่องคฤหัสถ์เครื่องบรรพชิตนั้นไม่ชอบ มีมากข้อที่คฤหัสถ์

ทำอยู่ โดยปกติพระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่าเป็นบาป แต่เมื่อ
บรรพชิตไปทำเข้าตรัสว่าเป็นบาปทันที ฉะนั้น เรื่องบาป
จึงมีอยู่หลายชั้น เรื่องบุญก็เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่าง ภิกษุมี
ศีล ๒๒๗ ข้อ แปลว่ามีบาปอยู่ ๒๒๗ ข้อสำหรับภิกษุถ้าไป
ละเมิดศีลเหล่านี้ ส่วนคฤหัสถ์มีศีล ๕ ศีล ๘ ก็แปลว่ามี
บาปอยู่ ๕ หรือ ๘ ข้อ ถ้าไปทำผิดศีลเข้า บาปของคฤหัสถ์จึง
น้อยกว่าบาปของภิกษุมาก ถ้านำเอาบาปของภิกษุไปปรับ
คฤหัสถ์ด้วยแล้ว ก็จะต้องว่าคฤหัสถ์พากันทำบาปอยู่มากมาย
ทุกวัน แต่ก็ไม่มีใครว่าอย่างนั้น ถ้าคฤหัสถ์ไปทำมีศีลอย่าง
พระเสียอีกจะถูกว่าใช้ไม่ได้ เช่น ไม่ประกอบอาชีพเที่ยว
ขอเขา แม้ด้วยอาการอย่างสมณะก็ตาม ถ้าไปทำเข้าก็กลายเป็น
บาปสำหรับคฤหัสถ์ไป ส่วนบรรพชิตถ้าไปประกอบ
อาชีพอย่างคฤหัสถ์เล็กเที่ยววิณฑบาตก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน

เรื่องของบาป มีความหมายอย่างไรจึงเกี่ยวแก่ภาวะ
ที่เป็นอยู่ของบุคคลด้วย จึงต้องรู้ว่าเตี๋ยวนี “เราเป็นอะไร”
หรืออย่างที่สุดกันว่าเรายืนอยู่ที่ไหน เราควรจะรับบาปบุญ
ในพระพุทธศาสนามาถึงสักเพียงไหน จะยกตัวอย่างนิจศีล
คือศีล ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับคฤหัสถ์ ในพิธี
บ่าเพัญบุญทุกแห่งย่อมมีการขอสรณะและศีล ๕ นี้กันโดยทั่วไป
ผู้ได้รับศีล ๕ ก็แปลว่าถือบาปบุญไว้ ๕ ข้อ อยู่ในศีลก็เป็นบุญ
ทุศีลก็เป็นบาปตามที่ได้รับถือไว้ ถ้าวรับศีลไว้ข้อใดข้อหนึ่ง

ก็แปลว่าถือบาปบุญไว้ข้อใดข้อหนึ่ง ถ้าไม่รับเลยก็ไม่ถือไว้เลย คือสุดแต่ศรัทธาที่จะถือเพียงไรของแต่ละบุคคล จึงต้องมีคำขอ สรรณะและศีล แสดงว่าต้องการ พระก็ให้ตามที่ต้องการ เหตุที่เป็นดังนี้ก็คือเหตุดังกล่าวแล้ว สรุปลงว่าสุดแต่จะต้องการ พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนามีได้นำเอาบุญบาปไปยึดเยียด ให้แก่ใคร ๆ จนเต็มไปหมด หากแต่แสดงไว้พร้อมสรรพตาม สัจจะ (ความจริง)

คนทุกคนถ้ารู้ภาวะของตนและรับเอาบาปบุญมาถือ ตามควรแก่ภาวะ เช่นว่ารับศีล ๕ มาเท่านั้น หรือรับศีลข้อใด ข้อหนึ่งเป็นเวลาสักเท่าไรก็ตาม ก็ถือเพียงเท่านั้นว่าเป็นบุญ หรือบาปของตน นอกนั้นไม่ต้องคำนึงถึงเพราะมิได้รับมาถือ ก็จะไม่เดือดร้อน เพราะไปคิดถึงบาปบุญในเรื่องมากมายที่ ตนมิได้รับมาถือไว้

อนึ่ง พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษ ที่ควรจะกล่าว ในที่นี้ คือต้องการให้วิจยหรือวิจารณ์ ว่าดังนี้มีได้อย่างเอาเอง แต่มีข้ออ้างคือบทธรรมในโพชฌงค์ว่า “ธรรมวิจยะ” วิจย ธรรม และมีเป็นบทสอนว่า “พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย หรือให้ถึงต้นเหตุ” คนที่ศึกษาและมีวิจยธรรมดีมักจะมี ความเข้าใจธรรมถูกต้อง ผู้ที่ไม่เข้าใจนั้นเพราะขาดการศึกษา และวิจย บางทีก็ยังชอบแสดงความเห็นอย่างผิด ๆ ถูก ๆ หรือ ผิดไปที่เดียว บางคนสนใจศึกษาไต่ถามดังที่ได้มีคำถาม

คำตอบบางเรื่องดังต่อไปนี้

ถามว่า พระพุทธศาสนาสอนเกี่ยวกับเรื่องความเจริญทางวัตถุหรือไม่?

ตอบว่า ก่อนอื่นควรเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามีใช้เศรษฐกิจศาสตร์หรือศาสตร์อะไรต่าง ๆ แต่เป็นศาสนาคือ คำสั่งสอนที่มุ่งให้ประพฤติปฏิบัติดี ในขั้นแรก พระพุทธเจ้าทรงสอนมุ่งไปทางโลกุตระคือพ้นโลก เพราะทรงสอนแก่นักพรตผู้มุ่งเช่นนั้น ต่อมาทรงสั่งสอนธรรมสำหรับผู้ประสออยู่ในโลกด้วย คือ กิเลสธรรม ธรรมสำหรับคฤหัสถ์ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อย ทรงสั่งสอนธรรมสำหรับนักปกครองก็มี ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่องทิวฐัมมิกัตตะ “ประโยชน์-ปัจจุบัน” และเรื่องสัมปรายิกัตตะ “ประโยชน์ภายหลัง” คือ สิ่งที่ต้องการในปัจจุบันเฉพาะหน้า เช่น ทรัพย์เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น จะเกิดขึ้นจากความหมั่นขยันเป็นข้อต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่ต้องการในภายหลังอีก ซึ่งจะเกิดขึ้นจากศรัทธาที่ถูกต้องเป็นข้อแรก ตามที่อ้างมานี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้หาทรัพย์ ให้ใช้ทรัพย์สำหรับตนก่อน แล้วจึงสอนให้ทำทานบริจาคต่าง ๆ ซึ่งนับเข้าในประโยชน์ภายหลัง เพราะถ้าไม่หาให้มีทรัพย์ของตนขึ้นแล้วจะเอาทรัพย์ที่ไหนไปทำทาน และก่อนที่จะสอนให้ทำทานก็สอนให้ใช้เลี้ยงชีวิต

ถามว่า เมืองไทยแต่ก่อนไม่เป็นแบบนี้ เข้ามาเห็น
ครั้งนี้เปลี่ยนแปลงไปมากทางวัตถุ การดำเนินชีวิตของคนก็
เปลี่ยนไป หลายอย่างที่น่ากลัวเป็นอันตราย พระพุทธศาสนา
มีคำสอนที่จะยับยั้งบ้างหรือไม่ ?

ตอบว่า ประเทศกำลังพัฒนา พระพุทธศาสนาไม่
ขัดขวางการพัฒนาของประเทศ แต่ก็ได้สอนในทางที่ยับยั้ง
ทางที่เป็นอันตรายอยู่ทั่วไป คำสอนเรื่อง ศรัทธา ศีล จาคะ
และปัญญา ในหมวดประโยชน์ภายนอก เป็นข้อธรรมที่
สอนกันแพร่หลาย แต่มีคนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจและกล่าวว่า
พระพุทธศาสนานั้นเหมาะสำหรับคนที่ตายไปแล้ว เพราะ
มุ่งให้เอาผลในชาติหน้าภพหน้าก็มี ความจริงเป็นหลักธรรม
สำหรับที่จะยับยั้งการที่จะก้าวไปในทางที่ผิด ดังเช่นศรัทธา
ความเชื่อของคนนั้น ถ้าเชื่อผิดก็เท่ากับก้าวไปในทางที่ผิด
ครึ่งทางแล้ว ถ้าเชื่อถูกก็เท่ากับก้าวไปในทางที่ถูกครึ่งหนึ่ง
แล้วเช่นเดียวกัน ฉะนั้น จึงได้สอนย้ำเรื่องให้เชื่อกรรม
หมายถึงความดีความชั่วว่า มีผลที่ผู้ทำจะต้องเป็นผู้รับ เมื่อ
เชื่อดังนี้แล้วก็จะไม่ก้าวไปในทางชั่วหรือทางอันตรายแน่
คนเรามุ่งก้าวหน้า คือมุ่งความเจริญไปข้างหน้า หรือหวัง
อนาคตที่เจริญ หลักธรรมเกี่ยวแก่ประโยชน์ภายนอกก็คือ
เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความเจริญมั่นคงของชีวิตอนาคต
นั่นเอง ซึ่งอาจจะเป็นชั่วโม่งหน้า เดือนหน้า ปีหน้าก็ได้ ฉะนั้น

คำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องความเจริญทางวัตถุ จึงเป็น
คำสอนที่สมบูรณ์ครบทั้งปัจจุบันทั้งอนาคต

คนส่วนมากยังมีความเชื่อว่ามีผู้ดลบันดาล เช่น ดลบันดาลให้เกิดภัย ดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ เป็นต้น แต่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงว่าคนมีกรรมเป็นของตน จะมีสุขหรือทุกข์เพราะกรรม ก็เปลี่ยนให้คนมากลัวกรรมกันอีก เช่นเดียวกับที่เคยกลัวผู้ดลบันดาล เมื่อคิดถึงกรรมก็คิดเห็นไปคล้ายกับเป็นตัวทุกข์มีด ๆ อะไรอย่างหนึ่งที่น่าสะพึงกลัว ผู้เดือดร้อนจะลงโทษ กรรมจึงคล้ายผู้เคราะห์ร้ายที่ถูกเข้าใจในทางร้ายอยู่เสมอ เมื่อได้ดีมีสุขก็กลับกล่าวว่าเป็นบุญบารมี กรรมจึงไม่มาเกี่ยวในทางดีตามความเข้าใจของคนทั่วไป นอกจากนี้ คนจะทำอะไรในปัจจุบันก็ได้ไม่ถึงกรรม เพราะเห็นว่ากรรมไม่เกี่ยว กรรมจึงกลายเป็นอดีตที่น่ากลัว ที่คอยแต่จะให้ทุกข์เมื่อไรก็ไม่รู้ ซึ่งไม่สามารถจะป้องกันได้เท่านั้น ดูก็เป็นเคราะห์กรรมของกรรมยิ่งนักที่ถูกคนเข้าใจ

ไปเช่นนี้ อันที่จริง พระพุทธศาสนาหาได้สอนให้คนเข้าใจ
ในกรรมเช่นนี้ไม่ ไม่ได้สอนให้คนกลัวกรรม เป็นทาสของ
กรรม หรืออยู่ใต้อำนาจกรรม แต่สอนให้รู้จักกรรม ให้มี
อำนาจเหนือกรรม ให้ควบคุมกรรมของตนในปัจจุบัน

กรรมคือการอะไรทุกอย่างที่คนทำอยู่ทุกวันทุกเวลา
ประกอบด้วยเจตนาคือความจงใจ ทุกคนจะทำอะไร จะพูด
อะไร จะคิดอะไร ย่อมมีเจตนาคือความจงใจนำอยู่ก่อนเสมอ
และในวันหนึ่ง ๆ ก็ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องพูดอย่างนั้น
อย่างนี้ ไปตามที่ตนเองจงใจจะพูดจะทำจะคิด นี่แหละคือกรรม
วันหนึ่ง ๆ จึงทำกรรมมากมายหลายอย่าง หลีกกรรมไม่พ้น
พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรม หลักใหญ่ก็มุ่งให้พิจารณา
ให้รู้จักปัจจุบันกรรมของตนนี้แหละว่า อะไรดีอะไรชั่ว อะไร
ควรหรือไม่ควร เพื่อที่จะได้เว้นกรรมที่ชั่วที่ไม่ควร เพื่อจะ
ทำกรรมที่ดีที่ควร และพระพุทธเจ้ายังได้ตรัสไว้ว่า บุคคล
สามารถที่จะละกรรมที่ชั่วทำกรรมที่ดีได้ จึงได้ตรัสสอนไว้
ให้ละกรรมที่ชั่วทำกรรมที่ดี ถ้าไม่เช่นนั้นก็ไม่ตรัสสอนไว้
และการละกรรมชั่วทำกรรมดีถ้าให้เกิดโทษทุกข์ ก็จะไม่
ตรัสไว้อย่างนี้ แต่เพราะให้เกิดประโยชน์สุข จึงตรัสสอนไว้
อย่างนี้ พระพุทธโอวาทนี้แสดงว่า คนมีอำนาจเหนือกรรม
อาจควบคุมกรรมของตนได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าต้องควบคุม
จิตเจตนาของตนได้ด้วย โดยตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในธรรม เช่น

เมตตา สติ ปัญญา สัจจาธิษฐาน เป็นต้น อันเป็นส่วนจิตและ
ศีล อันหมายถึงตั้งเจตนาเว้นการที่ควรเว้น ทำการที่ควรทำ
ในขอบเขตอันควร

ที่ว่า คนมีอำนาจเหนือกรรมปัจจุบันด้วยการควบคุม
จิตเจตนาให้เว้นหรือทำกรรมอะไรก็ได้ นั่น ถ้าพูดเพียงเท่านั้น
ก็ดูไม่มีปัญหา แต่ถ้าพูดถึงกรรมอดีตที่จะส่งผลให้ในปัจจุบัน
ก็เกิดปัญหาขึ้นอีกสำหรับผู้ที่เชื่ออดีตชาติว่า กรรมที่ทำไว้
ในอดีตชาติจะส่งผลให้ในชาตินี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น จึงกลัว
อำนาจของกรรมอดีต เหมือนอย่างกลัวอำนาจมืดที่จะมา
ทำร้ายเอาแน่ ในเรื่องนี้พระพุทธศาสนาแสดงไว้อย่างไร
สมควรจะพิจารณา

ประการแรก พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลเป็นทายาท
รับผลกรรมที่ตนได้ทำไว้แล้ว ข้อนี้เป็นกฎธรรมชาติมาตिका
คือแม่บท ไม่มีผิด เหมือนอย่างที่กำลังบอกว่า กำปั้นทุบดิน
แต่ยังมีกฎประกอบอีกหลายข้อ เหมือนอย่างดินที่ทุบนั้นยังมี
ปัญหาต่อไปอีกหลายข้อว่าดินที่ตรงไหนเป็นต้น เมื่อกล่าวว่า
ดินแล้วก็คลุกไปทั่วโลก คำว่ากรรมก็ฉนั้น คลุกไปทั้งหมด
เพราะคนทุกคนทำกรรมต่าง ๆ ซับซ้อนกันมากมายเหลือเกิน
กรรมอันไหนจะให้ผลเมื่อไร จึงมีกฎแบ่งกรรมออกไปอีก
สรุปลงว่า กรรมหนักหรือกรรมที่ทำบ่อย ๆ ให้ผลก่อนกรรม
ที่เบากว่า หรือที่ทำไม่บ่อยนัก คนเรานั้นทำมาทั้งกรรมดี

ทั้งกรรมชั่ว จึงมีสุขบ้างทุกข์บ้างสลับกันไป ผู้ที่มีสุขมากก็เพราะกรรมหนักหรือกรรมที่ทำบ่อย ๆ ฝ่ายดีกำลังให้ผล ผู้ที่มีทุกข์มากก็ตรงกันข้าม และในปัจจุบันนี้ใครก็ตามมีความไม่ประมาทประกอบกรรมที่ดีอย่างหนักหรือบ่อย ๆ กรรมดังกล่าวนี้จะสนองผลให้ก่อน กรรมชั่วในอดีตหากได้ทำไว้ ถ้าเบากว่าก็ไม่มีโอกาสให้ผล ฉะนั้น ผู้ที่ทำความดีมากอยู่เสมอ ๆ จึงไม่ต้องกลัวกรรมชั่วในอดีตหากจะมี กุศลของตัวจะชูกำลังให้มีความสุขความเจริญสืบต่อไป และถ้าแผ่เมตตาจิตอยู่เนือง ๆ ก็จะได้รับกุศลได้ดีอีกด้วย ระวังได้ตลอดถึงปัจจุบัน ทั้งเมื่อได้ดำเนินในมรรคมืองค์ ๘ ของพระพุทธเจ้าเพื่อความสิ้นทุกข์ ก็จะต้องดำเนินเข้าสู่ทางที่พ้นจากกรรมเวรทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นกรรมสมุทัย คือเหตุให้เกิดกรรม มรรคเป็นทางดับกรรม ฉะนั้นจึงไม่ต้องกลัวอดีต แต่ให้ระวังปัจจุบันกรรม และระวังใจตั้งใจให้มั่นไว้ในธรรม ธรรมก็จะรักษาให้มีความสุขสวัสดิทุกกาลทุกสถาน

ชาติไทยเรานับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนต่างชาติผู้ไม่รู้จักเมืองไทยมักสงสัยว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอิทธิพลในวงสังคม ในทางการเมือง การเศรษฐกิจ การศึกษาในประเทศไทยอย่างไร

อิทธิพลคืออำนาจหรือพละนาภาพที่จะทำให้สำเร็จผลขึ้นในทางที่ผู้มีอยู่ประสงค์ เป็นคำที่มักใช้ในทางการเมืองหรือในทางคดีโลก คนโลกหรือคนต่างประเทศก็มักใช้คำนี้กับพระพุทธรศาสนาด้วย

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจขั้นมูลฐานว่า บุคคลหรือสิ่งที่มีอิทธิพลยังให้เกิดความจำยอมด้วยความกลัว คนทั้งหลายมีความเกรงกลัวจึงต้องสยบยอมตามคำสั่งหรือความประสงค์เมื่อสิ้นอิทธิพลหรือสิ้นความกลัวก็เกิดความไม่ยอมขึ้นทันที ศาสนาที่สอนให้กลัวเรียกว่ามีอิทธิพลต่อคนที่กลัวได้

พระพุทธรศาสนาได้สอนให้กลัว กลับสอนให้ละความกลัว เว้นไว้แต่ความกลัวผิด (โอดตบ/ปะ) ซึ่งมีอธิบายเป็นอีกอย่างหนึ่ง คนที่นับถือจึงนับถือด้วยศรัทธาและปัญญามีใช้ด้วยความกลัวว่าหากไม่นับถือไม่ทำตามจะถูกสาปแช่งเชื่อว่าคนไทยผู้นับถือพระพุทธรศาสนาย่อมมีความรู้สึกในพระพุทธรศาสนาเหมือนอย่างเป็นบิดามารดาครูอาจารย์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา ประกอบด้วยความสงบเยือกเย็นหรือจะกล่าวให้ทั่วไป ก็เหมือนอย่างทุก ๆ คนที่เป็นมิตร มีเมตตากรุณา บุคคลเหล่านี้ไม่เรียกว่าผู้มีอิทธิพล เรียกว่ามีคุณธรรมจะเหมาะกว่า ยังให้เกิดความเคารพนับถือยิ่งกว่าที่จะให้เกิดความกลัว

ฉะนั้น จะกล่าวว่าพระพุทธศาสนาไม่มีอิทธิพลอยู่ใน
วงการดังกล่าวทั้งหมดก็ได้ ดังจะเห็นว่าในวงการสังคม
การเมือง การเศรษฐกิจ การศึกษาเหล่านี้ วงการศาสนา
จะเป็นวัดก็ดี พระสงฆ์ก็ดี ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวให้ต้องจัด
อย่างนั้นอย่างนี้ในทางที่เรียกว่าใช้อิทธิพล คนไทยจะไม่นับถือ
ผู้ที่ดำรงภาวะฐานะทางศาสนาที่ออกไปแสดงตัวยุ่ง ๆ อยู่กับ
ส่วนเหล่านั้น แต่อีกด้านหนึ่ง ธรรมในพระพุทธศาสนาได้
ฝังรากลงในจิตใจจนกลายเป็นนิสัยสันดานของคนไทยอยู่
ไม่น้อย เช่น ความนับถือผูกพันกันในระหว่างบิดามารดากับ
บุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ เป็นต้น ตามหลักทศ ๖ ของ
พระพุทธเจ้า ทำให้เกิดหลักของสังคมที่ตั้งอยู่บนรากฐานของ
ความกตัญญูกตเวทีและเมตตากรุณา เป็นต้น การปกครอง
โดยธรรมตามหลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น เป็นหัวใจของ
การปกครอง รัฐธรรมนูญเองก็มีธรรมทั้งในชื่อหรือถ้อยคำ
ทั้งในความ การเศรษฐกิจย่อมเจริญขึ้นตามหลักประโยชน์
ปัจจุบัน แต่จะไม่นับว่าเป็นนายที่จะทำให้เป็นทาสของวัตถุ พระ-
พุทธศาสนาเป็นผู้รักษาค้ำครองให้เต็มที่ การศึกษานั้นก็ได้
มีพระพุทธศาสนาประกอบอยู่ตามส่วน แต่ข้อสำคัญอยู่ที่
การใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามา ธรรมย่อมเข้ามีส่วนมากในขั้นนี้

ปัญหาที่อาจะมีผู้ถามต่อไปก็คือว่า อย่างไรจึงชื่อว่า
นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ?

ก่อนอื่นจะขอจำกัดความคำว่า “การนับถือพระพุทธ
ศาสนา” ก่อน การนับถือพระพุทธศาสนา กล่าวกว้าง ๆ ก็
ได้แก่ การยอมรับนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระศาสดา
ของตน และยอมรับปฏิบัติธรรมที่เป็นคำสอนของพระพุทธ-
เจ้า การนับถือพระพุทธศาสนาดังกล่าวมานี้ ก็ย่อมเนื่องไป
ถึงการเคารพนับถือบูชาพระพุทธรูปที่เนื่องกับพระพุทธ
ศาสนา เช่น ปูชนียสถาน วัดวาอาราม ตลอดจนการทะนุ
บำรุงผู้ประพาศปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาให้เป็นผู้
สามารถปฏิบัติศาสนธรรมได้สะดวกไม่ขัดข้อง นี่เป็นคำ
กำหนดความหรือจำกัดความคำว่า “การนับถือพระพุทธ
ศาสนา” โดยย่อ

ที่จริงตามที่กล่าวมานี้ ถ้าจะเพ่งดูว่าเราใช้คำว่า “การนับถือพระพุทธศาสนา” นั้นเป็นการเหมาะแล้วหรือยัง ก็รู้สึกว่ายังไม่เหมาะนัก แต่ว่าอาศัยที่คำนี้เป็นคำที่ใช้กัน ดาดื่นเป็นที่เข้าใจกัน ฉะนั้น ก็ไม่ควรจะต้องเปลี่ยนแปลง เป็นคำอื่น ใช้คำนี้และให้ความหมายให้ถูกต้องกับความ ประสงค์ดีกว่า

การนับถือพระพุทธศาสนาตามที่กำหนดความหมาย มานั้น จะเข้าใจแจ่มแจ้งได้ด้วยการที่พิจารณาประวัติของ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาแต่เดิมว่าได้เป็นมาอย่างไร เพราะว่า ผู้นับถือพระพุทธศาสนานี้เองมีส่วนทำให้พระพุทธศาสนา ปราบฏขึ้น ตั้งอยู่ได้ เป็นไปได้ในโลก แต่ก็ต้องอาศัยพระ- พุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรม แล้วทรงแสดงธรรมสั่งสอน เพราะ พระพุทธเจ้าเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ถ้าไม่ทรงแสดงธรรม ทรงอยู่ เฉย ๆ ก็คงเป็นพระปัจเจกพุทธะ คือพระผู้รู้เฉพาะพระองค์ เท่านั้น แต่ว่าเพราะทรงแสดงธรรมสั่งสอนและมีผู้ฟังคำ สั่งสอนของพระองค์ และรู้ถึงธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนได้ ฉะนั้น จึง “ปรากฏพระพุทธศาสนาขึ้นในโลก ตั้งแต่เมื่อ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรก และตั้งแต่เมื่อมีผู้ฟังที่ รู้ถึงธรรมคนแรก”

เมื่อกล่าวมาเช่นนี้แล้ว ก็น่าจะระลึกถึงเรื่องพระ พุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พระเบญจวัคคีย์ พระ

โกณฑัญญะได้รู้ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงก่อน พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงเปล่งอุทานว่า “โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” พระโกณฑัญญะซึ่งเป็นผู้รู้ธรรมนี้เองเป็นพุทธศาสนิกคนแรก ด้วยการที่รู้ธรรมของพระพุทธเจ้า และต่อมาพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมสอนพระเบญจวัคคีย์ รูปอื่นจนได้รู้ธรรมตาม ๆ กันขึ้นไป และทรงแสดงธรรมแก่ผู้อื่นอีก ผู้ที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ธรรมที่ทรงสั่งสอน และมีศรัทธาเลื่อมใส ก็แสดงตนขอบรรพชาอุปสมบท ถือเพศเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาขึ้น ที่มีศรัทธาปสาทะ คือมีความเชื่อความเลื่อมใสต่ำกว่านั้น ก็แสดงตนถึงพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะคือที่พึ่งของตน และขอให้พระพุทธเจ้าจำตนไว้ว่าเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกา ที่แปลกันว่า ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย

เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การนับถือพระพุทธศาสนาในตอนต้น เมื่อกล่าวถึงทางจิต ก็คือการรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า ที่ยังไม่สามารถจะรู้ธรรมได้ ก็มีศรัทธามีปสาทะในพระพุทธศาสนา นี่เป็นส่วนภายใน ส่วนทางกาย ก็คือการประกาศตนเป็นภิกษุด้วยการขอบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ต่อมาก็มีภิกษุณีและสามเณรสามเณรีขึ้นตามเรื่อง หรือที่ไม่ถึงอย่างนั้น ก็ประกาศตนถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ และ

แสดงตนเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกา นี่เป็นการนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่ต้นเดิม

พึงเข้าใจว่า ผู้นับถือพระพุทธศาสนาคือผู้รู้ถึงธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนี้เอง คือพระสงฆ์ ที่เรียกกันเต็มชื่อว่า “สาวกสงฆ์” คือหมู่ของผู้ฟังของพระผู้มีพระภาค เพราะฉะนั้น ที่ชื่อว่าผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยตรงก็คือว่าผู้เป็นพระสงฆ์นั่นเอง หรือว่าถ้าไม่ถึงอย่างนั้น ก็เป็นผู้ที่นับเนื่องอยู่ในพระสงฆ์ ผู้นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวโดยหลักธรรมที่แท้จริงแล้ว ก็ถือว่าเป็นผู้นับเนื่องอยู่ในพระสังฆรัตนะผู้หนึ่ง ๆ ด้วยกันทั้งนั้น ทั้งคฤหัสถ์ ทั้งบรรพชิต

แต่ว่าต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายออกไป การนับถือพระพุทธศาสนาได้แปรไปจากเดิม กล่าวคือได้กลายเป็นการนับถือประจำตระกูล ประจำหมู่ ประจำชาติ จนถึงกับเมื่อเกิดมาในชาติ ในหมู่ หรือในตระกูลที่นับถือก็นับถือด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมักจะถูกเกณฑ์ให้นับถือตั้งแต่เกิด ทั้งที่ยังไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาคืออะไร เมื่อโตขึ้นก็สำคัญตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาทีเดียว บางทีทั้งที่ไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาคืออะไร พระพุทธเจ้าคือใคร พระธรรมคือใคร พระสงฆ์คือใคร บางทีก็ไม่ได้ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ซ้ำประพฤติบาปธรรมก็มี แต่ก็สำคัญตนว่านับถือพระพุทธศาสนา นี่เป็นการนับถือที่ได้แปรมา เพราะ

เหตุนี้ ถ้าจะถามผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างนี้ ถามผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ก็จะมีว่าข้าพเจ้านับถือพระพุทธศาสนาถามผู้ที่เป็นผู้ร้ายฆ่าคนหรือเป็นโจรปล้นทรัพย์ชาวบ้าน เขาก็จะมีว่าข้าพเจ้านับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น เป็นอันว่านับถือพระพุทธศาสนาด้วยกันทั้งนั้น ทั้งคนที่ดี ทั้งคนที่ไม่ดี ทั้งคนที่สนใจปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งคนที่ไม่สนใจปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น ถ้าเราไม่หยิบบกการนับถือพระพุทธศาสนาของเราขึ้นมาพิจารณาดูว่า บัดนี้เรานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างใด? และนับถือกันไปอย่างที่ว่าเขาก็มีนับถือหลักทรัพย์เขาก็มีนับถือ คิมเหล้าเมายาเอาเรื่องเอาราวอะไร ไม่ได้ก็นับถือ ก็จะไปกันใหญ่ ฉะนั้น จึงควรหยิบบกขึ้นมาดูให้รู้ว่า เราควรจะนับถืออย่างไร ควรจะแก้ไขอย่างไร

จริงอยู่ แม้การนับถือพระพุทธศาสนาที่แปรมาดังกล่าวนี จะไม่สำเร็จประโยชน์เหมือนอย่างตอนต้นก็จริง แต่ก็ยังดี เพราะถึงอย่างไรก็ถือว่านับถือในทางวัตถุ ถึงแม้จะไม่นับถือในทางที่เข้าถึงธรรม กล่าวคือ ก็ยังมีความเคารพบูชาในสถานและวัตถุที่ควรเคารพในพระพุทธศาสนาอยู่ ข้อนี้เปรียบเหมือนอย่างว่า ได้ผลไม้ที่มีรสไว้ เช่น เป็นอ้อยหรือมังคุด แม้จะยังไม่บริโภคผลไม้เหล่านั้น ก็ถือว่าได้ผลไม้ที่มีรสหวานไว้แล้ว บริโภคเมื่อไรก็จะได้รับเมื่อนั้น ข้อนี้ก็

เช่นเดียวกัน แม้การนับถือของเราจะเป็นอย่างไรก็ตาม ก็
เชื่อว่าได้นับถือในวัตถุที่ถูกต้องอยู่แล้ว เมื่อได้พิจารณาถึง
วัตถุประสงค์และพยายามที่จะศึกษาให้รู้จักพระพุทธศาสนา
และปฏิบัติพระพุทธศาสนา ก็ย่อมสามารถจะได้รับประโยชน์
แห่งการนับถือนั้นได้ อย่างน้อยก็ย่อมจะทำให้มีความประพฤติ
ปฏิบัติดีขึ้น

แต่เพียงเข้าใจว่า การนับถือพระพุทธศาสนานั้นจำเป็นจะต้องมีการรับปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าตามสามารถอย่างน้อยก็ต้องมีศีล ๕ จะสามารถทำตัวของเราให้เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง ต้องอาศัยหลักที่จะนำมากล่าวในที่นี้ ๓ ประการ คือ

๑. การฟังหรือการเรียนรู้จักพระพุทธศาสนา
๒. การปฏิบัติพระพุทธศาสนา
๓. ความรู้ความเห็นธรรม

ในข้อแรกนั้น คือ การฟังหรือการเรียนรู้จักพระพุทธศาสนา ข้อนี้เป็นข้อสำคัญในเบื้องต้นเป็นอันมาก แม้พระสงฆ์เองท่านก็แสดงว่า ภควโต สาวกสงฺโฆ *หมู่แห่งผู้ฟังของพระผู้มีพระภาค* แปลว่า ท่านต้องเป็นผู้ที่สดับฟังจึงจะรู้ได้ เพราะฉะนั้น ในการที่จะทำตนให้เข้าถึงศาสนาในเบื้องต้น

จึงจำเป็นที่จะต้องสดับฟังหรือต้องเรียนให้รู้จักพระพุทธศาสนา ว่าพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร แม้โดยย่อพอเป็นทาง ปฏิบัติของตน

พระพุทธศาสนานั้น เมื่อก้าวโดยย่อแล้ว ย่อมสอนให้ละความชั่ว ให้ประพฤติกุศล และให้ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง ตามหลักที่ทรงแสดงไว้ในโอวาทปาติโมกข์ และยังมีหลักที่เราผู้นับถือพระพุทธศาสนาควรที่จะฟังจะศึกษา ให้รู้ไว้อีก คือหลักในเรื่องกรรม หลักในเรื่องอริยสัจ เหล่านี้เป็นข้อใหญ่ใจความซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมานี้ ก็จำต้องอาศัยภาษา คือคำพูด จะเป็นภาษาบาลีก็ตาม จะแปลมาเป็นภาษาไทยก็ตาม และเราฟัง ก็ฟังภาษา ภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เรียกตรง ๆ เป็นกลาง ๆ ว่า “ภาษาธรรม” เป็นข้อที่เราควรจะต้องทำความเข้าใจ

ภาษาธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ท่านกล่าวว่าบริบูรณ์บริสุทธิ์ด้วยพยัญชนะคือถ้อยคำ ด้วยอรรถคือเนื้อความ ไม่จำจะต้องตัดต้องเพิ่มเติมชำระแก้ไขทั้งอรรถทั้งพยัญชนะตรงกันสมกัน ถ้อยคำที่ทรงแสดงอย่างไร เนื้อความก็ต้องอย่างนั้น ไม่มีสับสน ไม่เหมือนอย่างคำพูดที่พูดกัน เป็นคำปากตลาด ยกตัวอย่างเช่น พูดกันว่า “ทานข้าว” ถ้อยคำใช้ว่า “ทานข้าว” แต่หมายความว่า “กินข้าว” ที่นี้

ถ้าจะแปลถ้อยคำออกไปว่า “ทาน” แปลว่า “ให้” เพราะฉะนั้น “ทานข้าว” ก็ต้องแปลว่า “ให้ข้าว” ไม่ใช่แปลว่า “กินข้าว” พูดว่า “ให้ข้าว” แต่หมายความว่า “กินข้าว” ภาษาที่พูดกัน เป็นรูปนี้เป็นส่วนมาก แต่ภาษาธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ เป็นอย่างนั้น เมื่อท่านพูดว่า “ให้ข้าว” ก็ต้องเป็น “ให้ข้าว” เมื่อท่านพูดว่า “กินข้าว” ก็ต้องเป็น “กินข้าว” ยังมีอีกหลายคำ ที่เก็บจากภาษาธรรมไปพูด แต่ก็พูดกันผิด ๆ เช่น ถ้าโกธธ พูดว่า “โมโห” ความจริง โมโห แปลว่า “หลง” ไม่ใช่โกธธ ถ้าริษยาพูดว่า “อิจฉา” แปลว่า ความปรารถนา หรือความ อยาก แต่ไปหมายความว่า “ริษยา” ที่นี้ถ้อยคำจึงเป็นอย่าง หนึ่ง อรรถเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ภาษาธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น ถ้อยคำก็ต้องอย่างเดียวกับอรรถคือเนื้อความ ที่ทรงมุ่ง เพราะฉะนั้นแม้พระพุทธศาสนาจะได้ล่วงมาเป็น เวลาหลายพันปีแล้ว เราจึงสามารถอาศัยพยัญชนะคือถ้อยคำ ที่ทรงแสดงนั้นสืบหาความหมายของธรรมได้ เพราะภาษากับความหมายไม่สับปรັบกัน ไม่เหมือนกับภาษาที่พูดกันอยู่ เป็นพื้น

อนึ่ง จำต้องศึกษาให้รู้จักนิทานของธรรมที่ทรงแสดง นิทานนั้นเรามักเข้าใจกันว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าอ้างกันมา ประมปร่าอะไรต่าง ๆ แต่ว่าในที่นี้หมายความว่าเรื่องที่ เป็น มูลเค้าให้ทรงแสดง พระพุทธเจ้าจะทรงแสดงธรรมก็ดัด มี

นิทานคือเรื่องที่เป็นมูลคำให้ทรงแสดง ไม่ใช่ทรงแสดงเปล่า ๆ
เฉย ๆ ยกตัวอย่างดังจะทรงแสดงคาถาหนึ่งก็จะทรงพิจารณา
ดูเรื่องที่เป็นมูลคำว่าเป็นอย่างไร ควรจะแสดงธรรมอย่างไร
เช่นที่ท่านเล่าว่า

พระเจ้าจักขุนบาลเถระได้ประพฤติกุศลความเพียรอย่างหนัก
จนถึงกับจักขุบอดทั้งสองข้างจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์
เมื่อได้สำเร็จแล้วท่านได้เดินจงกรมในคืนวันที่มีฝนตก ได้
เหยียบตัวแมลงเฝ้าตายไปเป็นอันมาก เพราะท่านจักขุบอด
มองไม่เห็น ฝ่ายพวกภิกษุเห็นเข้าเช่นนั้นไม่ทราบว่าเป็น
พระอรหันต์ ก็กล่าวหาว่า ในเวลาที่ตายังดีไม่ทำความเพียร
พอลาเสียแล้วมาปรารภความเพียร ชำสัตว์ให้ตายไปเป็น
อันมาก พระพุทธเจ้าก็ทรงพยากรณ์ว่า ท่านเป็นพระอรหันต์
ไม่มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์ จึงได้ตรัสพระคาถาหนึ่งสอนภิกษุ
ทั้งหลายว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ
สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจถูกโทษประทุษร้ายแล้ว จะพูด
ก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามผู้นั้น เพราะทุจริตนั้น
เหมือนอย่างล้อเกวียนที่ติดตามรอยเท้าของโคที่ลากเกวียนไป
ฉะนั้น”

นี่พระพุทธเจ้าทรงแสดงคาถานี้ก็เพราะมีนิทานคือ
มีเรื่องที่เป็นเหตุ แล้วก็ทรงแสดงธรรมให้เหมาะกับนิทานคือ
เรื่องที่เป็นเหตุ นั้น ๆ และในธรรมที่ทรงแสดงนั่นเอง ก็มีเหตุ

มีผลอยู่ในตัวว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล ซึ่งสองถึงกัน เพราะฉะนั้น การที่เรียนรู้ิทานคือมูลคำที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม จึงเป็นข้อที่สำคัญมาก ที่จะทำให้สามารถปฏิบัติพระพุทธานุสสาได้โดยถูกต้องและได้รับผล

การที่มีผู้บ่นว่านับถือพระพุทธานุสสาแต่ไม่ได้รับผลตามที่ต้องการ เช่น รักษาศีลหรือให้ทานก็ยังจะจน ยิ่งจะลำบาก ไม่เหมือนกับผู้ที่ประพฤติในทางที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยตรงทั้งโดยอ้อม เขาไม่มีศีลเขาไม่มีธรรมอะไร แต่เขาก็ยังมีศรีสุข อะไรเหล่านี้เป็นต้น หรือพระพุทธานุสสาเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างนั้นอย่างนี้ นี่ก็เพราะไม่ได้ศึกษาให้รู้ิทาน คือมูลคำที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนั้น ๆ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ แม้โดยตรงจะทรงมุ่งวิมุตติคือความหลุดพ้นหรือความสละโลก แต่ว่าถ้าผู้ที่ยังไม่สามารถจะสละเช่นนั้นได้ ก็ทรงแสดงให้ประกอบด้วยธรรมที่จะนำไปให้สำเร็จประโยชน์ปัจจุบันบ้าง ให้สำเร็จประโยชน์ภายหน้าบ้างเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป และธรรมบางประการก็ทรงแสดงแก่ภิกษุซึ่งได้สละความกังวลในฆราวาสวิสัยแล้ว บางประการก็ทรงแสดงแก่ฆราวาส เพราะฉะนั้น จะปฏิบัติธรรมก็ต้องรู้ิทาน คือมูลคำที่ให้ทรงแสดงนั้นว่า ทรงมุ่งแสดงแก่คนชั้นไหน ทรงปรารถนาเหตุอย่างไร จึงจะสามารถเลือกปฏิบัติธรรมนั้นให้ได้รับผลดีได้

ลองสมมติดูว่า ถ้าจะทรงแสดงธรรมแก่เรา จะทรงแสดงธรรมอะไร ที่นี้สมมติว่าเรากำลังอยู่ในวัยที่จะเล่าเรียนศึกษา กำลังอยู่ในวัยที่ต้องการประกอบการงาน มุ่งความก้าวหน้าในการอาชีพ มุ่งเกียรติ มุ่งชื่อเสียง มุ่งยศ สมมติอย่างนั้น นี่ตัวเราเองเป็นนิทาน คราวนี้จะทรงแสดงธรรมอะไรสอน ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะทรงแสดงให้ประกอบด้วยประโยชน์ปัจจุบัน คือให้ถึงพร้อมด้วยความหมั่นแสวงหาทรัพย์เป็นต้น และจะต้องทรงสอนให้ถึงพร้อมด้วยประโยชน์ภายนอกที่จะทำให้มีความสุขสืบไป ตลอดถึงภายนอก ไม่ใช่ในปัจจุบันเท่านั้น และให้เผื่อแผ่ความสุขนั้นแก่ผู้อื่นต่อไปอีกด้วย กล่าวคือให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ให้ถึงพร้อมด้วยศีลคือความประพฤติดี ดังนี้ เป็นต้น

ที่นี้สมมติว่าเรากำลังประสบความทุกข์ เช่นว่าต้องเสียทรัพย์หรือเสียบุคคลที่เป็นที่รักไป จะทรงสอนอย่างไร เมื่อเหตุเป็นเช่นนั้น ก็จะต้องสอนให้ปรารภถึงคติธรรมว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น และใช้การอธิบายเพื่อโน้มน้าวไปให้เห็นคติธรรมดา

เพราะฉะนั้น ถ้าถือเอาตัวเราเองเป็นนิทาน ถือว่าถือเอาเรื่องที่เราเป็น ๆ อยู่ประสบอยู่เป็นมูลเค้า และคิดว่าถ้าพระพุทธรเจ้าได้ทรงสอนเราจะทรงสอนอย่างไรแล้ว เลือกลงมาปฏิบัติให้เหมาะสมแก่นิทาน ถือว่าเรื่องของเรแต่ละคน

แล้ว เราจะได้รับประโยชน์จากธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่มีการเสียประโยชน์เลย การที่เราไม่ได้รับประโยชน์นั้น เพราะเราไปเอาธรรมที่ทรงแสดงเพราะเรื่องของคนอื่น ซึ่งไม่เหมาะกับเรื่องของเรามาปฏิบัติ นี่เป็นเพราะเหตุนี้

ในการปฏิบัติวิปัสสนาธุระ ก็ต้องให้เหมาะสมแก่กัณหาของแต่ละคนเช่นเดียวกัน ดังจะเล่าเรื่องพระจุลปันถกแทรกลงไว้อีกเรื่องหนึ่ง

พระมหาปันถกเถระผู้ให้พระจุลปันถกเรียนคาถาบทหนึ่งถึง ๔ เดือน ก็ไม่อาจเรียนได้ เพราะที่บิณฑก จึงขับไล่ให้ไปเสีย พระจุลปันถกคิดจะสึกเดินออกไปในเวลาเช้าตรู่ พระศาสดาทรงพบเข้าตรัสถาม ก็กราบทูลให้ทรงทราบ พระศาสดาตรัสปล่อยโยน ทรงลูบศีรษะด้วยฝ่าพระหัตถ์ ทรงนำไปพระคันธกุฎีที่ประทับ ทรงสั่งให้นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกประทานผ้าสะอาดให้ลูบ พลาบบริกรรมว่า รโซหณ รโซหณ “เทวไคล เทวไคล” พระจุลปันถกมองดวงอาทิตย์ลูบผ้าบ่อย ๆ ผ้าก็เปื้อนหมอง ก็คิดว่าผ้านี้สะอาดเหลือเกิน แต่อาศัยอัตภาพนี้จึงสกปรกอย่างนี้ จิตก็ดำเนินสู่กระแสวิปัสสนา กำหนดความสิ้นความเสื่อมว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเป็นต้น บรรลุพระอรหันต์แล้ว ความสำเร็จผลดีดังนี้ เพราะพระศาสดาทรงทราบนิทานของท่าน แล้วทรงสอนให้เหมาะ

เพราะฉะนั้น จึงควรศึกษาให้รู้นิทานคือเหตุที่เป็นมูลเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง โนมนำนนำมาปฏิบัติให้เหมาะกับนิทานคือเรื่องของเรา เราจะได้รับประโยชน์ไม่มีการเสื่อมประโยชน์จากพระพุทธศาสนาเลย การที่น้อมเอาธรรมมาปฏิบัติให้เหมาะสมเช่นนี้แหละชื่อว่าเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม นี่เป็นข้อที่ควรจะต้องฟังจะศึกษาให้รู้ข้อแรก

ข้อที่ ๒ คือ การปฏิบัติ เมื่อเรียนธรรมของพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งนิทาน และวิธีปฏิบัติให้สมควรแก่ธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว การปฏิบัตินั้นคือการที่น้อมนำเอาธรรมมาปฏิบัติให้เป็นผู้มีความประพฤติดี คือมีศีล เป็นผู้มีจิตใจดี เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีความเห็นตรงอันเป็นตัวปัญญาทางพระพุทธศาสนา

การปฏิบัตินี้จำต้องอาศัยศรัทธา ศรัทธานี้แหละเป็นเหตุชักนำไปปฏิบัติ ถ้าขาดศรัทธาเสียแล้ว ก็ไม่สามารถจะปฏิบัติธรรมได้ ศรัทธาแปลกันว่าเชื่อ การปฏิบัติบางทีกล่าวว่า ถือ ที่มาจากคำว่า สมาทาน ศรัทธา กับ สมาทาน แปลรวมกันว่า เชื่อถือ ถือปฏิบัติ เชื่อกับถือปฏิบัตินี้จะต้องคู่กัน การปฏิบัตินี้เอง เป็นเครื่องส่งถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาว่ามียู้อย่างไร อย่างที่พูดถึงคนที่เข้าวัดถือศีลฟังธรรมหรือให้ทานว่าคนมีศรัทธา นี้ก็ยกเอาการปฏิบัติขึ้นมาว่า แม้ในพระบาลีก็มีแสดงไว้ คือ ในติกนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดง

องค์ของผู้มีศรัทธาไว้ ๓ ประการ คือประสงค์จะเห็นผู้มีศีล ๑
ปรารถนาจะฟังธรรม ๑ สละความตระหนี่บริจาคทาน ๑
เมื่อประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้ จึงเรียกว่าผู้มีศรัทธา
นี้ก็เอาการปฏิบัติเข้ามาเป็นเครื่องวัดว่ามีศรัทธาหรือไม่ เพราะ
ฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นประการสำคัญมาก เราจะต้องพยายาม
ทำศรัทธาของเราให้เชื่อถูก ไม่ใช่เป็นการเชื่อเฉยใจหรือเป็น
ความเชื่อที่คลอนแคลนไม่ตั้งมั่น

ศรัทธาคือความเชื่อที่เฉยใจนี้ เนื่องมาจากการที่ไม่ได้
สดับฟังให้รู้จักพระพุทธศาสนา หรือว่าเกิดจากการที่นับถือ
พระพุทธศาสนาโดยถือตาม ๆ กันมา ซึ่งหนักไปทางวัตถุ
ไม่ใช่หนักไปในทางที่มุ่งเข้าถึงตัวธรรมซึ่งเป็นหลักของพระ
พุทธศาสนาโดยแท้จริง ดังจะเห็นได้ว่าเราสร้างพระพุทธรูป
เพื่อเป็นเครื่องสักการะบูชา เป็นวัตถุที่จงใจให้ระลึกถึงพระ
พุทธเจ้า เพื่อเกิดความศรัทธาในพระองค์ เพื่อนำเอาธรรม
ของพระองค์มาปฏิบัติ แต่ว่าต่อมาก็เชื่อเฉยใจไปจนกลายเป็น
เครื่องรางซึ่งห่างไปจากหลักเดิม คนดีก็มีเครื่องราง คนร้าย
ก็มีเครื่องราง แล้วก็ต่างมุ่งให้เครื่องรางนี้คุ้มครองป้องกันตน
ทั้งในทางทำดี ทั้งในทางทำร้าย เป็นผู้ร้ายจะฆ่าเขาหรือจะ
ปล้นเขาก็มีเครื่องรางคุ้มมิให้เป็นอันตรายในการที่จะทำการ
ร้าย ตลอดถึงตำรวจก็มีเครื่องรางป้องกันมิให้เป็นอันตราย
ในการที่จะจับคนร้าย นี่เป็นความเชื่อที่ได้ห่างไกลออกมา

แต่ว่าก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีโทษทั้งนั้น ถ้านับถือให้ถูกต้อง
คือให้เป็นที่พักของจิตใจสำหรับในการที่จะกระทำความดีแล้ว
ก็ย่อมสามารถที่จะอำนวยความสะดวกให้ได้ตามสมควร แต่ก็
ต้องปรับเข้ามามีหลักว่าถูกต้องอย่างไร ควรอย่างไร ด้วยการที่
มาสดับฟังให้รู้จักพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร จนถึงสามารถ
รู้และปฏิบัติธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น
ศรัทธาก็จะตรง ความปฏิบัติก็จะตรงตามไปด้วย

เมื่อทำศรัทธาให้ตรงแล้ว ก็จะต้องทำศรัทธาให้ตั้งมั่น
ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในบางคราวคิดว่ามีศรัทธาตั้งมั่น รับศีล
ตั้งแต่ข้อเว้นจากการปาณาติบาตไปจนถึงข้อเว้นจากการดื่ม
น้ำเมา แต่ครั้งไปพบสัตว์ที่จะพึงฆ่า ไปพบทรัพย์ที่จะพึงลัก
บางทีถ้าน้อย ๆ ก็ไม่ลัก แต่ถ้าบางทีไปพบมาก ๆ หรือบางที
ไปพบเพื่อนฝูงที่เป็นนักดื่มสุรา ศรัทธาหายไปเสียแล้ว ก็กลับ
ประพฤตินทางฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ประพฤติผิดใน
ทางกามบ้าง พูตเท็จบ้าง ดื่มสุราเมรัยบ้าง นี่ศรัทธาไม่ตั้งมั่น
ฉะนั้น ต้องทำศรัทธาให้ตั้งมั่น การปฏิบัติจึงจะดีมั่นคง

การที่จะทำศรัทธาให้มั่นคงนี้ ต้องอาศัยมีกำลังใจด้วย
การฝึกหัด ข่ม บ่ม อบรมใจให้เข้มแข็งที่จะประพฤติกความดี
พยายามตั้งจิตไว้ในทางที่ดี แข็งใจที่จะทำความดี ไม่อ่อนไป
ตามความชั่ว นี่แหละเป็นหลักของสมาธิ คือตั้งใจมั่น หมาย-
ความว่า ตั้งใจมั่นไว้ในทางของความดี แข็งไว้ในทางของ

ความดี ไม่อ่อนไปตามความชั่ว

อีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับความเห็น คือเพราะเห็นว่า คีลคือความประพฤติดีเช่นนั้น ยังไม่สามารถที่จะอำนวยผล ที่ประสงค์ให้ได้ จึงทิ้งคีลเสีย เพราะฉะนั้น คนเราจึงแบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ พวกที่ไม่ถือคีล เพราะเห็นว่าการประพฤติ ทุจริตผิดคีลเป็นเหตุให้ได้ผล และได้อย่างเห็น ๆ อีกพวกหนึ่ง คือ พวกถือคีล เพราะเห็นว่าถือคีลเป็นเหตุให้ได้ผลดี

คราวนี้มาพิจารณาดูว่า ถือคีลได้อะไร เสียอะไร ไม่ถือคีลได้อะไร เสียอะไร

การไม่ถือคีล เมื่อฆ่าสัตว์ก็สามารถที่จะได้นื้อมาเป็น อาหารเป็นต้น หรือได้ฆ่าสมปรารถนา การลักทรัพย์ได้อะไร ก็ได้ทรัพย์ บางทีได้มาก ๆ จนร่ำรวย การประพฤติผิดใน กาม การพูดเท็จ การดื่มสุราได้อะไร ก็ได้ตามที่กระทำนั้น แต่พวกที่ไม่ถือคีลซึ่งประพฤติดังที่ว่านั้น ก็ไม่ใช่ได้อย่างเดียว ต้องเสียเหมือนกัน คือ เสียความไม่มีเวร ไม่มีภัย คราวนี้เมื่อ รักษาคีลเสียอะไร เมื่อเว้นจากการฆ่าสัตว์ก็ต้องเสียโอกาส ที่จะได้ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ก็เสียโอกาสที่จะได้ทรัพย์ ไม่ประ- พฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มสุราและเมรัย ก็เสียโอกาส ที่จะได้ประภคกรรมนั้น ๆ แต่เมื่อรักษาคีล ก็ได้ความไม่มีเวร ไม่มีภัย ได้ศีลานิสงส์ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า คีลให้ถึงสุคติ คีล ให้โศกสมบัติ คีลให้ถึงความดับทุกข์ร้อน ปุณฺณสามัญญ่อมจะ

มีความเห็น ๒ อย่างนี้ปะปนกัน และประพจน์ไปตามความเห็น
จะประพจน์ในศีลได้มั่นคง ก็ต้องเห็นคุณศีล เห็นโทษของ
ความไม่รักษาศีล จะเห็นดังนี้ได้จริงต่อเมื่อทำความเข้าใจให้
ตรงต่อคลองธรรม

ทำความเข้าใจให้ตรงต่อคลองธรรมนั้น จะทำได้อย่างไร ?

ที่แรกต้องพิจารณาส่วนที่ได้กับส่วนที่เสียทั้งสองนี้
เปรียบเทียบกันว่าอย่างไรหนืออย่างไรหนือเร็วกว่ากัน และลง
ความเห็นตัดสินว่าควรยึดถือเอาฝ่ายไหน แต่ต้องไม่ลงความ
เห็นตัดสินด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือในขณะที่
กำลังโลภ โกรธ หลง เพราะในเวลาเช่นนั้น ความรู้จักดีชั่ว
ผิดถูกอันเป็นตัวยุทธย้อมมีอยู่น้อยหรือหมดไป ไม่อาจลง
ความเห็นตัดสินอะไรให้ถูกรัตนโดยปราศจากอคติไร ๆ ได้
และอาจทำอะไรได้อย่างผิด ๆ ฉะนั้น ต้องลงความเห็นในเวลา
สงบโลกโกรธหลงจึงจะถูกต้อง ในข้อนี้มีหลักฐานยืนยัน คือ
ย้อนพิจารณาตัวเราเอง สิ่งที่เคยเห็นว่าดีหรือไม่ดีนั้น ใน
ขณะที่จิตใจกำลังโลภโกรธหลงอยู่เป็นอย่างหนึ่ง ในขณะที่
จิตใจสงบบริสุทธิ์เป็นอีกอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ต้องพิจารณาด้วย
ปัญญาที่ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงจะ
เห็นได้ว่า ผลที่ได้เพราะการประพจน์ทุจริตผิดศีลนั้นเป็นผล
ได้ชั่วคราว ส่วนผลเสียหายมีมากกว่า เพราะก่อความมีเวร
มีภัยเป็นต้นขึ้น ส่วนการรักษาศีล แม้จะเสียโอกาสที่จะได้ผล

บางอย่าง แต่ก็ได้ผลที่ดีกว่า คือ ความสงบเวอร์ สงบภัย ได้
ศีลานิสงส์ดังกล่าว

เห็นอย่างนี้แหละจึงเป็นความเห็นที่ตรงที่ถูกคลองธรรม
ความรู้จักพิจารณาเทียบเคียงผัดขอบชั่วดีลงความเห็นตัดสิน
ให้ถูก ให้ตรงคลองธรรมนี้ เป็นตัวปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็น
สัตว์โลกพิเศษกว่าสัตว์ร่วมโลกเดียวกัน ถ้าขาดปัญญาเหล่านี้
เสียแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่ทำให้พิเศษกว่ากัน และเมื่อมีความเห็น
ตรง ก็สามารถประพฤติความดีขึ้น ตามที่ที่มีความเห็นตรงขึ้น
ได้เพียงไร

อีกประการหนึ่ง **ความรู้ความเห็นธรรม** อันเป็นข้อที่
ครบ ๓ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญมาก พุทธศาสนิกผู้นับถือพระพุทธ
ศาสนา แม้จะเป็นผู้ที่มีความเห็นตรงในทางปฏิบัติแล้ว ถ้าขาด
ความรู้ความเห็นธรรมเสียแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกเพียง
ครึ่งเดียวหรือเพียงส่วนเดียวเท่านั้นยังไม่เต็มที่ จะเป็นพุทธ
ศาสนิกเต็มที่ก็ต้องมีความรู้เห็นธรรม ความรู้เห็นธรรม กล่าว
ง่าย ๆ ก็คือความรู้ความเห็นในสิ่งที่รวมกันอยู่เป็นกลุ่มเป็น
ก้อนนี้ว่ามีความเกิดมีความดับเป็นธรรมดา ไม่เห็นแต่เกิดแห่ง
ส่วนที่รวมกันอยู่เท่านั้น มองทะลุเกิดไปให้เห็นดับ อันเป็น
ความเสื่อมสิ้นแตกสลายแห่งส่วนนั้น ๆ ด้วย เห็นอย่างนี้เรียก
อีกอย่างหนึ่งว่าเห็นคติธรรมดา เมื่อทำความเห็นในคติธรรมดา
นี้ให้มีขึ้นได้แล้ว ก็สามารถบรรเทาความโลภ ความโกรธ ความ

หลงอันเป็นเหตุให้ประพาศติผิด และเป็นเหตุละความมัวเมา
ประมาท ความยึดถือให้เบาบางลงไปได้

มีตัวอย่างเล่าว่า พระราชนุชาของพระเจ้าอโศก
มหาราชตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระยุพราช ในคราวหนึ่งได้เสด็จ
ไปล่าเนื้อ ได้เห็นฝูงเนื้อเล่นกันอยู่อย่างร่าเริง จึงมาคิดว่า
หมู่เนื้อเหล่านี้เพียงแต่กินหญ้าเท่านั้นยังมีความคั่นอกกันอยู่
เช่นนี้ ก็ไฉนพวกภิกษุที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทะนุบำรุง
ด้วยประการต่าง ๆ เช่น ให้ได้ฉันอาหารที่ดี ๆ เป็นต้น จะไม่มี
ความคั่นอกสนุกสนานบ้างเล่า เมื่อเสด็จกลับจากล่าเนื้อแล้ว
จึงได้เข้าเฝ้าพระเจ้าอโศกมหาราช กราบทูลความคิดนี้ให้
ทรงทราบ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงหาเหตุทำเป็นเหมือน
กริ้วอย่างมากแล้ว ก็รับสั่งให้พระอนุชาซึ่งเป็นพระยุพราชนั้น
เสวยราชสมบัติ ๗ วัน พ้นจาก ๗ วันแล้วจักให้นำตัวไปประหาร
เสีย ฝ่ายพระยุพราชอยู่ในราชสมบัติ ๗ วัน แต่นึกอยู่ว่า
อีก ๗ วันเราจะตาย พอล่วงมาได้วันหนึ่งก็นึกว่าอีก ๖ วัน
เราจะตาย เรื่อย ๆ มาเช่นนั้นจนถึงอีก ๑ วันเราจะตาย ไม่เป็น
อันสรณาน ไม่เป็นอันแสวย ไม่เป็นอันบรรทม ก็ทรงซุบผอม
ลงไปเป็นลำดับ ฝ่ายพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงถามว่า
ก็เธอเสวยราชสมบัติอยู่เช่นนี้ บริบูรณ์ด้วยความสุขต่าง ๆ
เป็นอันมาก ทำไมเธอจึงเป็นเช่นนี้ พระอนุชาก็ทูลตอบให้
ทรงทราบว่า จะรู้สึกเป็นสุขอย่างไร เพราะมานึกเตือนอยู่เสมอ

ว่าอีก ๗ วัน อีก ๖ วัน อีก ๕ วัน จนถึงอีก ๑ วันจะตาย
พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้ตรัสให้ทราบทั่ว ทิมอบให้เสวย
ราชสมบัติและคาดโทษไว้เช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการสอนโดยอ้อม
เพื่อให้รู้ว่าความคะนองสนุกสนานนั้นไม่ได้เกิดเพราะเหตุที่
อยู่ในความแวดล้อมด้วยความสุขต่าง ๆ อย่างพระยุพราชนี้
แวดล้อมด้วยความสุขต่าง ๆ ยิ่งกว่าภิกษุเป็นอันมาก แต่ว่า
ก็หาความสุขไม่ได้ เพราะอะไร ก็เพราะนึกถึงความตายที่จะ
มีแก่ตน เพราะฉะนั้นจึงไม่รู้สึกรื่นเป็นสุข ก็พวกภิกษุที่พระเจ้า
อโศกมหาราชทรงทะนุบำรุงนั้นนึกถึงความตายอยู่เสมอ ฉะนั้น
จะมีความคะนองสนุกสนานเล่า

นี่เป็นเรื่องที่สาธกให้เห็นว่า การที่เรามาคำนึงถึง
ความเกิดความดับอยู่เสมอ อย่างต่ำก็เป็นเหตุให้เกิดความ
ไม่ประมาท ยับยั้งความคะนองไปในทางประพฤติกู้เสียหาย
และให้รีบเร่งประพฤติกวัดความชอบให้ทันกาลทันเวลา
อย่างสูงก็ให้เข้าถึงธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระพุทธเจ้า
ได้ทรงแสดงว่าโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้
แล้วหนอ ก็คือหมายความว่ารู้คตินิธรรมดานี้เอง ดังที่ท่านแสดง
ไว้ว่า พระโกณฑัญญะฟังปฐมเทศนาแล้วก็เกิดธรรมจักขุ
ดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น ความ
รู้เห็นในคตินิธรรมดานี้ จึงเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา

ที่จะทำให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้เป็นพุทธศาสนิกควร
ที่จะพยายามกระทำให้เกิดขึ้น

รวมหลักเป็นเครื่องนำเข้าไปสู่ความเป็นพุทธศาสนิก
เป็น ๓ ประการ คือ การสดับฟังหรือการเรียนรู้พระพุทธ
ศาสนา (ปริยัติ) ๑ การปฏิบัติพระพุทธศาสนา (ปฏิบัติ) ๑
ความรู้ความเห็นธรรม (ปฏิเวธ) ๑ เมื่อประกอบอยู่ใน ๓
ประการนี้ ก็ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิก คือนับผู้ถือพระพุทธ-
ศาสนา

สรุปได้ว่า ในพระพุทธศาสนามีวิธีการนับถือที่ควร
ทราบไว้ตั้งแต่เบื้องต้น คือ นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ เป็นสรณะ (ที่พึ่ง) ที่เรียกว่า ไตรสรณคมน์ (ถึง
สรณะ ๓) ฉะนั้น ผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยศรัทธาเลื่อมใส
จึงมีที่พึ่งใจอันแท้จริงอย่างแน่นอน ไม่เป็นคนอนาถา (ไม่มีที่พึ่ง)
ส่วนศาสนาอื่น ๆ โดยมากสอนให้นับถือเทวดาองค์เดียว หรือ
มากองค์เป็นที่พึ่ง พระพุทธศาสนามีได้ปฏิเสธเทวดาเสียเลย
ทีเดียว แต่ไม่ได้สอนให้นับถือเทวดาเหมือนอย่างนั้น เพราะ
เทวดายังมีกิเลสมีความกลัวเหมือนอย่างสามัญมนุษย์ทั่วไป
คือ ยังมีภาวะทางจิตใจเป็นปุถุชนอยู่เหมือนกัน พระพุทธเจ้า
ทรงสิ้นกิเลสสิ้นความกลัว ทรงเป็นที่พึ่งพ้นภัยของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งปวง ทรงเป็นศาสดาของทั้งสองจำพวก ศาสดาโดย
มากสอนให้มนุษย์ผูกพันเหมือนอย่างเป็นทาสของเทวดา คือ

มอบความเชื่อทั้งหมดต่อเทวดาอย่างทาสต้องเชื่อฟังคำสั่งของ
นายโดยเด็ดขาด พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เดียวที่ทรง
เลิกทาสดังกล่าวโดยเด็ดขาดสิ้นเชิง ทรงเป็นมนุษย์ที่นับถือ
ความรู้ความสามารถของมนุษย์ ประกาศอิสรภาพไปโดยและ
สิทธิของมนุษย์ชนทั่วไป ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานทั้งหมด เพราะ
มิใช่แต่มนุษย์เท่านั้นที่พึงมีสิทธิในชีวิตและความสุขของตน
สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายก็พึงมีสิทธิของตนดังกล่าวเหมือนกัน

พระกรุณาของพระพุทธเจ้าแผ่ไปกว้างขวางครอบคลุม
โลกครอบจักรวาล ยิ่งกว่ากรุณาของมนุษย์ที่แผ่ไปกว้างขวาง
ในหมู่มนุษย์ด้วยกัน เทวดาจึงกลายมาเป็นเสมอกับมนุษย์ปุถุชน
ด้วยกัน และเมื่อเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าก็อาจรู้ธรรมอาจ
ละกิเลสเป็นพระอริยบุคคลได้เหมือนกัน เป็นเทวดาเสียอีก
อาจจะละกิเลสได้ยากกว่าเพราะมีสุขมาก จึงมักจะติดสุข
ไม่อาจเห็นทุกข์ เช่นเดียวกับคนที่มีสุขสมบูรณ์ในหมู่มนุษย์
นี้เอง เป็นมนุษย์อยู่ดังนี้แหละ มีโอกาสที่จะรู้ธรรมละกิเลส
ได้สะดวกกว่า เรื่องเทวดาองค์เดียวหรือหลายองค์จึงไม่มี
ความสำคัญในพระพุทธศาสนา ยกเรื่องเทวดาออกเสียทั้งหมด
พระพุทธศาสนาก็ไม่ขาดสาระอะไรไปเลยแม้แต่น้อย

แต่คนเราจะต้องมีที่เคารพนับถือไม่อย่างนี้ก็อย่างนั้น
เมื่อไม่นับถือเทวดาจะพึ่งนับถืออะไร ก็พึ่งนับถือท่านผู้มี
พระคุณสูงสุด อันควรเป็นที่เคารพนับถือของเทวดาและมนุษย์

ได้แท้จริงทั้งหมด คือ พระพุทธเจ้า กับพระธรรม และพระสงฆ์
ซึ่งได้ทรงเลิกทาสให้แก่ตนเองนี้แหละ ด้วยวิธีไตรสรณคมน์

ควรเข้าใจว่า ทางพระพุทธศาสนามีได้มุ่งให้นับถือ
พระพุทธองค์อย่างเทวดาผู้บันดาล แต่มุ่งให้นับถือพระพุทธเจ้า
ว่าเป็นพระพุทธร (ผู้ตรัสรู้ความจริงด้วยพระองค์เองแล้วทรง
แสดงสั่งสอน) จริง นับถือพระธรรมว่าเป็นพระธรรม (ที่
พระพุทธเจ้าตรัสดี) จริง นับถือพระสงฆ์ว่าเป็นพระสงฆ์
(ผู้ปฏิบัติดี) จริง สรรณะทั้งสามนี้เป็นของจริงเป็นที่พึ่งได้จริง
เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจจะมีบางคนสงสัยว่า แล้วการที่พระองค์
ตรัสสอนว่าตนเป็นที่พึ่งของตนนั้น จะมีเป็นการค้านกับหลัก
ไตรสรณคมน์หรือ เพราะตามหลักนั้น พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง มีคำสวดปฏิเสธและรับรองที่ละ
อย่าง ๆ ว่า ไม่มีที่พึ่งอื่น พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ
ไม่มีที่พึ่งอื่น พระธรรมเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น
พระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น ตามคำสวดนี้

เมื่อฟังเฝิน ๆ ก็ดูค้ำกันเองอีก แต่ทั้งหมดนี้ไม่ค้ำกันเลย

จะว่าถึงวัตถุทั้งสามก่อน แม้จะต่างกันโดยวัตถุว่า พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ แต่ก็ป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเนื้อความ เพราะทั้งสามพรากจากกันไม่ได้ คือ พระพุทธรูป ตรีสรู้พระธรรม พระธรรมอันพระสงฆ์ทรงรักษาไว้ พระสงฆ์ ก็ป็นสาวกของพระพุทธรูป จึงเ็นองป็นอันเดียวกัน เหมือนไม้ ๓ อันตั้งพังกันอยู่ฉนั้น เมื่อถึงวัตถุหนึ่งเป็นทีพ้ง ก็ป็นอัน ได้ถึงทั้งสามวัตถุ อีกนัยหนึ่ง พระพุทธรูปเป็นทีพ้งเอกอุ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เหมือนกัน ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละ วัตถุ อีกนัยหนึ่ง คำสวดนั้นป็นสำนวนความง่าย ๆ ว่า ไม่มี ทีพ้งอื่นนอกจากพระพุทธรูป ไม่มีทีพ้งอื่นนอกจากพระธรรม ไม่มีทีพ้งอื่นนอกจากพระสงฆ์ คือ นอกจากทั้งสามนี้ก็ไม่มี ทีพ้งอื่นอีก

คราวนี้จึงถึงปัญหาว่าจะแย้งกับคำสอนที่สอนให้มีตน เป็นทีพ้งหรือไม่ ? อันที่จริงทีพ้งคือวัตถุ ๓ ใช้คำว่า สรรณะ ทีพ้งคือตนใช้คำว่า นวณะ แต่จะไม่วิจารณ์คำจากบาลี คำ สอนนี้ไม่ขัดแย้งกันแต่สอดคล้องกันป็นอย่างยิง ถ้าจะเทียบ การดำเนินชีวิตกับการเดินทางที่กล่าวได้ว่า พ้งพระพุทธรูปเจ้า ป็นผู้บอกทาง พ้งพระธรรมป็นทาง พ้งพระสงฆ์ป็นผู้บอก ต่อ ๆ มา และพ้งตนป็นผู้เดินทางเอง ตนคือตัวเราเองของ ทุก ๆ คนป็นสิ่งที่ท้งไม่ได้ ต้องพ้งตนเองตั้งแต่เกิดมา

จิตตุดุสสันตหนึ่งที่ว่า เด็ก ๆ ฟังตนเองไม่ได้ พ่อแม่ต้องอุปการะทุกอย่าง ก็เป็นความจริง แต่เด็กก็ต้องฟังตนเองในส่วนสำคัญ ตัวอย่าง ผู้อุปการะให้อาหาร ก็ให้ได้อย่างมากเพียงบ้วนเข้าปาก เด็กต้องเคี้ยวกลืนอาหารเอง ร่างกายก็ต้องรับย่อย ในการเคี้ยวกลืนอาหารเป็นต้นนี้ เด็กต้องฟังตนเอง คือ ตนเองต้องทำ ในการเรียนก็เหมือนกัน เด็กต้องฟังผู้ปกครอง ในการฝากโรงเรียน ค่าเล่าเรียน เป็นต้น แต่เด็กต้องเรียนเอง จะไปฟังพ่อแม่หรือใคร ๆ ให้ช่วยเรียนให้เพื่อให้ตนรู้โดยไม่ต้องเรียนหาได้ไม่ ในการเรียนที่จะให้ความรู้เกิดขึ้นแก่ตนนี้ต้องฟังตนเอง คือ อาศัยกำลังร่างกาย กำลังสติปัญญา ของตนเองเล่าเรียนไป นี่แหละเรียกว่าฟังตน แต่ใจจะฟังตนเองได้ คือไม่เกียจคร้านเหลวไหล ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตรัสสอนให้มีความขยันหมั่นเพียรพยายาม ก็ตั้งใจพากเพียรพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จ นี่แหละเรียกว่าฟังพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คือนึกถึงพระและปฏิบัติตามพระ พระก็เป็นทีฟังได้ และตนก็เป็นทีฟังของตนเองได้อย่างแท้จริง

อนึ่ง อาจจะมีปัญหาว่า *เวลานี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ?* นักศึกษาพุทธประวัติก็จะตอบว่า *เวลานี้มีแต่พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้เมื่อพระองค์ยังทรงมีพระชนม์อยู่* ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นศาสดาแทนพระองค์

พระพุทธเจ้า ตามที่ได้ทรงสั่งตั้งไว้เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธ-
ปรินิพพาน แต่นักศึกษาธรรมก็อาจจะตอบให้แง่คิดว่า พระ
พุทธเจ้าทรงบรรลุมรรคธรรม (ธรรมที่ไม่ตาย) จึงทรงเป็น
อมตะ เวลานี้พระพุทธเจ้าก็ยังมิอยู่ และมิอยู่เป็นนิรันดร์กาล
มิอยู่ในที่ไหน ก็มิอยู่ในอมตธรรมนั้นแหละ นักศึกษาธรรม
ยังอ้างหลักฐานในพระสูตรอีกว่า พระพุทธศาสนาไม่แสดงว่า
พระตถาคตพุทธเจ้าและพระอรหันต์ตายสูญตายเกิด หรือ
ทั้งตายสูญทั้งตายเกิด เพราะสิ่งที่ตายนั้น คือ ขันธ์ หรือ
สกันระ (สกนธกาย) ส่วนพระตถาคตพุทธเจ้าและพระอรหันต์
มิใช่ขันธ์ จะเห็นท่านตายสูญหรือตายเป็นอะไรอย่างไรจึง
ไม่ถูกทุกอย่าง นักศึกษาธรรมยังกล่าวยืนยันต่อไปว่า ตามที่
กล่าวว่าพระพุทธเจ้ามิอยู่เป็นอมตะนั้น ไม่ได้อ้างเอาเองอย่าง
ลม ๆ แล้ง ๆ แต่อาจเห็นได้จริง ๆ คือ ถ้าใครต้องการจะเห็น
พระองค์ในเวลานี้หรือในเวลาไหน ๆ ก็ตาม ก็ตั้งใจปฏิบัติ
พระพุทธศาสนา อบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ อบรมปัญญาใน
ธรรม ก็จะได้เห็นพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง เพราะได้ตรัสไว้
แล้วว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” หลักฐานเหล่านี้เป็น
เครื่องยืนยันว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงดำรงอยู่เป็นอมตะ และ
อาจเห็นได้จริง การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) ดังที่
กล่าวถึงกันว่า พุทธฺ สรณํ กจฺณามิ จึงไม่เป็นการถึงอย่าง
ว่างเปล่า เพราะไม่มีพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว แต่มีพระพุทธเจ้า

เป็นที่พึงเป็นสัจจะได้จริง

วิธีปฏิบัติถึงพระพุทธเจ้าเป็นสัจจะนั้น ให้ตั้งใจระลึกถึงพระพุทธคุณข้อใดข้อหนึ่ง หรือระลึกถึงโดยสรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้จริง ทรงบริสุทธิ์จริง ทรงมีพระกรุณาจริง พระพุทธเจ้าก็จะปรากฏขึ้นในพระคุณ ความว่าเหว่หวาดกลัวทุกอย่างก็จะหมดไปจากจิตใจ หรือถ้ามีความทุกข์ร้อนหม่นหมองอยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะหายไปสิ้น จะหายความอัดอั้นตันใจ จะเห็นทางออกอย่างดีที่สุด นี่เป็นพุทธานุภาพที่มีจริง ข้อสำคัญให้ตั้งใจถึงพระองค์ให้เป็นสัจจะของตนให้จริง พระองค์ก็จะมาเป็นสัจจะได้จริง จิตใจที่มีสัจจะดังกล่าวจะเป็นจิตใจที่อบอุ่นไม่ว่าเหว่ ที่เข้มแข็งไม่อ่อนแอ ที่กล้าหาญไม่สะดุ้งหวาดเสียว ที่มองใสไม่เศร้าหมอง ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เป็นเครื่องนำชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูก ทั้งเมื่อได้อบรมสมาธิปัญญาในธรรมจนได้เห็นธรรม ก็ได้เห็นองค์พระพุทธเจ้าอย่างประจักษ์แจ้ง พระพุทธเจ้าและพระศาสนาของพระองค์จึงเป็นของจริงแท้ เป็นสัจจะที่พึงของทุก ๆ คนของโลกได้อย่างแน่นอน

